

ГЛОСАРІЙ

Громадянство України – це постійний правовий зв'язок між фізичною особою та Українською державою, що проявляється у їх взаємних правах та обов'язках.

Громадянське суспільство:

- спільність вільних, незалежних, рівноправних людей, кожному з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою та надійним соціальним захистом, іншими правами й свободами, брати активну участь у політичному житті та в інших сферах життєдіяльності людини і громадянина;

- система самостійних, незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів та потреб індивідів і колективів, для життєдіяльності соціальних, духовних сфер, їх відтворення й передачі від покоління до покоління.

Джерела конституційного права України – нормативно-правові акти, в яких містяться норми конституційного права, що стосуються широкого кола осіб (О.А. Костюченко).

Інститут конституційного права:

- функціонально відокремлена, внутрішньо стабільна підсистема взаємопов'язаних правових норм, що відзначається певною самостійністю правового регулювання та утворюється на основі відповідних принципів і методів (В.Ф. Погорілко);

- система норм конституційного права, що регулюють однорідні й взаємопов'язані суспільні відносини, які утворюють відносно самостійну групу (Ю.М. Тодика).

Конституційні закони – особливі нормативно-правові акти, які за своїм політико-правовим змістом, предметом правового регулювання та юридичною силою займають після Конституції України особливе місце, розвивають та продовжують її положення. Це закони про статус та вибори

органів державної влади, про політичні партії й громадські організації, громадянство, місцеве самоврядування тощо.

Конституційні права і свободи – закріплені в КУ і гарантовані державою можливості, які дають кожній людині та громадянину вільно й самостійно обирати вид і міру своєї поведінки, користуватися наданими йому соціальними благами як в особистих, так і в загальних інтересах.

Конституційний обов'язок – встановлена державою в інтересах усіх членів суспільства і закріплена в КУ необхідність, що встановлює кожному громадянину відповідний вид і міру поведінки та відповідальність.

Конституційно-правові відносини:

- особливе коло суспільних відносин, що виникають у процесі організації та здійснення публічної влади в Україні – державної і місцевої (місцеве самоврядування) (В.В. Копейчиков);

- регульовані нормами конституційного права *конституційно-правові відносини*. Їх поділяють на два види: 1) відносини з приводу устрою держави й організації державної влади у країні; 2) відносини між людиною та державою, що стосуються основоположних принципів правового статусу особи, зокрема, наділення її конституційними правами й обов'язками та реалізація прав і демократичних свобод (О.А. Костюченко);

- сукупність політико-правових суспільних відносин, пов'язаних із стосунками між особою й державою в Україні, народним волевиявленням, організацією та функціонуванням державної влади і місцевого самоврядування, а також з державно-територіальною організацією України (О.Ф. Фрицький);

- суспільні відносини, врегульовані нормами конституційного права України, змістом яких є юридичний зв'язок між його суб'єктами у формі взаємних прав і обов'язків, передбачених відповідною нормою конституційного права (Ю.М. Тодика).

Конституційне право України:

- провідна галузь права України, яка становить сукупність правових норм, що закріплюють і регулюють основу соціально-економічної структури суспільства, його політичну систему та правовий статус особи з метою забезпечення умов для здійснення державної влади у країні (О.А. Костюченко);

- основна галузь національного права України, яка являє собою сукупність конституційно-правових норм, що регулюють політико-правові суспільні відносини, пов'язані із взаємовідносинами особи з Українською державою, реалізацією народного волевиявлення, організацією і функціонуванням державної влади та місцевого самоврядування, закріпленням соціально-економічних основ владування, а також з визначенням територіальної організації Української держави (О.Ф.Фрицький).

Конституційний лад України – система суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією та законами, прийнятими на її основі й відповідно до неї.

Конституційно-правова відповідальність:

- специфічний вид юридичної відповідальності; вид соціальної та юридичної відповідальності, що існує у сфері конституційно-правих відносин і передбачений нормами конституційного права, характеризується специфічним колом суб'єктів, механізмом реалізації й санкціями та полягає у примусовому перетерпленні засобів впливу за протиправне діяння (ретроспективний аспект) (Л.І. Наливайко);

- особливий вид юридичної відповідальності, що полягає в настанні передбачених Конституцією та законами України негативних наслідків для конкретного суб'єкта конституційно-правих відносин у разі порушення ним конституційного припису чи невиконання покладеного на нього конституційного обов'язку.

Конституційно-правова норма:

- встановлене або санкціоноване державою загальнообов'язкове правило поведінки, що регулює суспільні відносини, які становлять предмет конституційного права (Ю.М. Тодика);

- формально-визначене обов'язкове правило поведінки, що має загальний характер, встановлюється і санкціонується державою з метою регулювання політико-правових суспільних відносин у процесі організації та здійснення публічної влади, а також її взаємовідносин з людиною; це правило забезпечується владною, організаційною, виховною і примусовою діяльністю цієї влади (О.Ф. Фрицький).

Конституційне право як навчальна дисципліна – система знань, які одержані наукою конституційного права і практикою його створення й реалізації; вивчається в юридичних вишах та на юридичних факультетах.

Конституція:

- єдиний нормативно-правовий акт, або система таких актів, прецедентів тощо, яка має юридичні властивості й за допомогою якого народ або органи держави, що виступають від його імені, закріплюють права і свободи людини та громадянина, основи громадянського суспільства, які охороняються державою, утверджують основні засади устрою суспільства і держави, визначають суб'єктів влади, а також механізми її організації й здійснення;

- особливий інститут правової системи держави, якому належить правове верховенство. Вона формує національну систему права, об'єднує діюче законодавство, визначає основи законності й правопорядку в країні (В.Ф. Погорілко).

Конституція України – єдиний нормативно-правовий акт, який має особливий юридичний характер і за допомогою якого український народ виражає свою суверенну волю, утверджує основні засади устрою суспільства й держави, визначає систему і структуру органів державної влади та

місцевого самоврядування, основи правового статусу особи, адміністративно-територіального устрою держави тощо (Ю.М. Тодика).

Наука конституційного права – система ідей, концепцій, теорій, вчень про конституційне право як провідну галузь національного права.

Об'єкти конституційно-правових відносин – певні дії, а також особисті, соціальні або державні блага, які безпосередньо задовольняють інтереси й потреби суб'єктів цих відносин, з приводу яких їхні учасники вступають у ці відносини і здійснюють свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Об'єкти конституційно-правової відповідальності – матеріальні та нематеріальні блага, посягання на які чи неналежне ставлення до яких може мати наслідком притягнення до конституційно-правової відповідальності (конституційний лад України; засади конституційного ладу; суверенітет народу; державний суверенітет; основи правового статусу людини й громадянина; компетенція органів державної влади; компетенція органів місцевого самоврядування; виконання органами державної влади своїх функцій; права, свободи та обов'язки людини й громадянина; інститути демократії; політична влада; державна територія тощо).

Охорона Конституції України – обов'язкова умова забезпечення її верховенства, стабільності, високої ефективності конституційних положень у всіх сферах життя та діяльності нашої держави й суспільства; сукупність правових та інших заходів, спрямованих на забезпечення реалізації, дії, захисту конституційно-правових норм, встановлених нею правових гарантій конституційного ладу, прав і свобод людини й громадянина, верховенство права, режиму конституційної законності.

Реалізація конституційно-правових норм – втілення приписів Конституції в правомірних діях громадян, юридичних осіб, державних органів, їхніх посадових осіб. *Форми реалізації Конституції*: дотримання, використання, виконання і правозастосування.

Санкції конституційно-правової відповідальності – соціально-негативні наслідки для суб'єкта у результаті застосування до нього законодавчого примусу у випадку невиконання або неналежного виконання ним конституційного обов'язку чи зловживання своїми правами. *Формами (санкціями) конституційно-правової відповідальності є:* визнання неконституційним закону, іншого нормативно-правового акта; дострокове припинення повноважень державних органів чи органів місцевого самоврядування; скасування або призупинення дії актів вказаних органів; - скасування результатів голосування або визнання виборів до представницьких органів чи виборів Президента України недійсними у разі порушення виборчого законодавства; обов'язок держави, її органів відшкодувати заподіяну шкоду; офіційне визнання незадовільною роботи державного органу, посадової особи; тимчасова заборона певної діяльності, примусовий розпуск політичної партії та громадської організації; обмеження, позбавлення спеціального статусу; притягнення Президента України до відповідальності у порядку імпічменту; відставка Кабінету Міністрів України; процесуальні санкції, що передбачені Регламентом ВРУ тощо.

Система конституційного права – складна, структурована, динамічна система, яка складається з трьох відносно самостійних, але надзвичайно тісно взаємопов'язаних елементів: принципів конституційного права, його інститутів і норм (В.Ф. Погорілко).

Суб'єкти конституційно-правової відповідальності – державні утворення, органи, посадові, юридичні та фізичні особи, діяльність чи бездіяльність яких може мати наслідком притягнення їх до конституційно-правової відповідальності (держава в цілому; органи державної влади; Президент України; народні депутати України; посадові особи органів державної влади; органи влади АРК; посадові особи АРК; органи місцевого самоврядування; посадові особи органів місцевого самоврядування; політичні партії; громадські організації; виборчі комісії; громадяни України, особи без громадянства, іноземні громадяни).

Функції Конституції України – основні напрямки її впливу на конституційно-правові відносини (політична; юридична; установча; ідеологічна; гуманістична; організаційна; стабілізуюча; консолідуюча; обмежувальна; зовнішньополітична) (Ю.М. Тодика).

Юридичні факти в конституційному праві – життєві обставини (факти реальної дійсності), з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення конституційно-правових відносин та настання певних юридичних наслідків.